

УДК 330.15:338.24:330.341.1

DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2026.2.4>

JEL Classification: O44, Q53, Q56, R58

Ядчишин О.В.,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
«доктор філософії» за спеціальністю 073 «Менеджмент»,*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-7401-0159>

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

МЕХАНІЗМИ СТИМУЛЮВАННЯ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Yadchyshyn O.V.,

*candidate for the third (educational and scientific) level of higher
education “Doctor of Philosophy” in specialty 073 “Management”,*

West Ukrainian National University, Ternopil

MECHANISMS FOR STIMULATING THE CIRCULAR ECONOMY IN THE CONDITIONS OF POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE

Постановка проблеми. Повоєнне відновлення України дедалі виразніше постає не лише як питання фізичної відбудови зруйнованих територій, а як проблема вибору моделі економічного розвитку, яка або відтворить довоєнні ресурсомісткі практики, або сформує нову архітектуру господарювання, засновану на більш раціональному використанні матеріалів, енергії та інфраструктури. Саме в цій площині циркулярна економіка перестає бути факультативною екологічною концепцією і набуває статусу прикладного механізму економічної реконструкції. Її значення для України посилюється тим, що воєнні руйнування одночасно спричинили масштабне накопичення відходів руйнування, загострили дефіцит інвестиційних ресурсів, порушили логістичні ланцюги і підвищили вартість імпортозалежних матеріалів. У таких умовах лінійна модель «видобуток – споживання – утилізація» виявляється не просто застарілою, а економічно не вигідною.

Актуальність переходу до циркулярних механізмів у повоєнній Україні визначається ще і тим, що відбудова неминує супроводжуватиметься великими обсягами будівельних робіт, державних закупівель, відновленням виробничих потужностей і реконфігурацією регіональної економіки. Якщо ці процеси не будуть інтегровані з вимогами повторного використання матеріалів, переробки, ресурсоефективності, розширеної відповідальності виробника і «зеленого» проєктування, країна ризикує зафіксувати високу матеріаломісткість відновлення на роки вперед. Водночас саме післявоєнний період створює рідкісне «вікно перебудови», коли змінюються не окремі підприємства, а цілі сектори, регуляторні режими і принципи фінансування.

Проблема полягає в тому, що в українському дискурсі циркулярна економіка досі часто описується або надто загальною, або переважно в екологічній оптиці [1], тоді як для повоєнного відновлення потрібне зовсім інше бачення: циркулярність як інструмент зниження вартості реконструкції, підвищення локалізації виробництва, скорочення імпортозалежності, розвитку вторинних ринків матеріалів і формування нових ніш для малого і середнього бізнесу. Отже, йдеться не лише про сортування чи переробку відходів, а про зміну логіки інвестиційних рішень, державного стимулювання і просторового планування відбудови.

Науковий інтерес до цієї теми зумовлений також тим, що механізми стимулювання циркулярної економіки не можуть бути універсальними [1; 2]. Те, що працює в стабільній економіці ЄС, не переноситься механічно в країну, де тривають ризики безпеки, нерівномірно відновлюються регіони, а інституційна спроможність громад істотно відрізняється. Саме тому для України ключовим стає не декларативне запозичення європейських підходів, а відбір тих інструментів, які здатні працювати в умовах дефіциту капіталу, високих трансакційних витрат і потреби в швидкому, але якісному відновленні. У цьому контексті доцільно дослідити, які механізми стимулювання є реально придатними для українських умов і яким чином вони можуть бути інституціоналізовані в політиці повоєнного відновлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз сучасного наукового доробку з проблематики стимулювання циркулярної економіки, особливо в контексті трансформаційних і

* *Наук. керівник: Ткач У.В. – канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри*

посткризових умов, демонструє виразну еволюцію дослідницького фокусу. У межах українського наукового дискурсу простежується чітка лінія інституційного аналізу. Так, Р. Набок [1] розглядав механізми державного регулювання циркулярної економіки як систему інструментів, що поєднують нормативно-правові, економічні та організаційні важелі. Подальший розвиток цієї позиції знайшов відображення у роботах К. Нестерової, І. Куровської та Р. Гришової [2], які акцентували на дисбалансі між декларативними цілями політики і реальними фінансово-економічними стимулами, що обмежує масштабування циркулярних практик. Водночас дослідження Е. Щепанського і В. Копанчука [3] конкретизували роль управління відходами як ключового інституційного ядра циркулярної трансформації, доводячи, що саме ця сфера формує первинні умови для замкнених ресурсних циклів.

Більш сучасні українські праці 2024–2025 рр. демонструють перехід до мікрорівневого і підприємницького виміру. Зокрема, В. Кузьома [4] обґрунтував необхідність адаптації механізмів державного регулювання до рівня підприємств, наголошуючи на важливості інструментів стимулювання інноваційних бізнес-моделей і внутрішніх ресурсних циклів. Подібну логіку розвивали І. Кондратюк, О. Курденко та Р. Стрілець [5], які розглядали циркулярну економіку як основу сталого підприємницького середовища, підкреслюючи її здатність формувати нові джерела вартості через переробку, повторне використання та сервісні моделі. При цьому О. Карась [6] звертав увагу на інвестиційний вимір проблеми, доводячи, що впровадження циркулярних бізнес-моделей супроводжується підвищеними ризиками, пов'язаними з невизначеністю ринку, тривалими строками окупності і недостатньою підтримкою з боку держави.

Окремий напрям формують дослідження, що поєднують циркулярну економіку з більш широкими соціально-технологічними трансформаціями. У роботі В. Савченка, Л. Кононенко та А. Карнаушенка [7] циркулярність розглядається в контексті формування суспільства 5.0, де ключову роль відіграють цифрові технології, інтеграція даних і персоналізовані моделі споживання. У цьому ж руслі знаходяться висновки М. Q. Rasheed та Y. Zhao [8], які довели, що поєднання штучного інтелекту, енергоефективності та циркулярних підходів має значущий вплив на досягнення кліматичних цілей, зокрема Цілі сталого розвитку.

У міжнародних дослідженнях 2025–2026 рр. спостерігається посилення уваги до оцінювання циркулярності та інструментів її вимірювання. Зокрема, F. R. Mansour та ін. [9] запропонували інтеграцію принципів 10R у модель CIRCLE як інноваційний підхід до оцінки рівня циркулярності систем. Своєю чергою, C. Nuur, S. F. Karabag та A. Feldmann [10] досліджували специфіку впровадження циркулярної економіки у видобувних галузях, виявляючи глибокі суперечності між економічною доцільністю та екологічними обмеженнями, що особливо релевантно для ресурсозалежних економік.

Важливою є також лінія досліджень, присвячених взаємозв'язку циркулярної економіки з екосистемним підходом. М. Нагара [11] ще у 2021 р. обґрунтувала іманентний зв'язок між екосистемами і циркулярністю, підкреслюючи необхідність переходу від ізольованих господарських рішень до системного управління ресурсами. Подальші дослідження цього автора [12], присвячені досвіду ЄС, показали, що рушійними силами циркулярної трансформації виступають поєднання регуляторного тиску, фінансових стимулів і технологічних інновацій.

Однак невирішеною залишалася проблема інтеграції механізмів стимулювання циркулярної економіки в єдину багаторівневу систему реалізації, що забезпечує узгодженість між інструментами державної політики, практиками територіального управління та бізнес-рішеннями підприємств у контексті повоєнного відновлення.

Постановка завдання. Мета статті – обґрунтувати механізми стимулювання циркулярної економіки в умовах повоєнного відновлення України, визначити їх багаторівневу архітектуру і запропонувати прикладний підхід до впровадження циркулярних рішень на державному рівні, рівні територіальних громад і рівні підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розв'язання першого завдання поточної статті доцільно почати не з того, «що таке циркулярна економіка» загалом, а що саме стримувало її розвиток в Україні в 2020–2025 рр. і чому ці стримувальні чинники в повоєнний період стали більш відчутними. Тут варто звернути особливу увагу на конкретні бар'єри: інституційна незавершеність, слабка економічна мотивація бізнесу, розрив між екологічною політикою і політикою відновлення, брак ринків вторинної сировини, проблеми муніципальної спроможності.

Формально в Україні тривалий час розвивалася нормативна база поводження з відходами, однак вона не трансформувалася в цілісну економічну систему стимулів.

По-перше, базовим нормативним актом у цій сфері виступав Закон України «Про відходи» № 187/98-ВР від 05.03.1998 р. [13], який діяв понад 20 років і був орієнтований переважно на адміністративно-регуляторні інструменти (ліцензування, контроль, облік, встановлення лімітів) без формування повноцінних економічних стимулів для бізнесу. У законі домінували такі механізми, як дозвільна система, нормативи утворення відходів і відповідальність за порушення, тоді як економічні важелі (податкові пільги, інвестиційні стимули, ринки вторинних ресурсів) були або відсутні, або

носили декларативний характер. Це підтверджує, що система функціонувала як регуляторна, але не стимулююча.

По-друге, навіть після прийняття нового Закону України «Про управління відходами» № 2320-ІХ від 20.06.2022 р. [14], який імплементує положення Директив ЄС (зокрема 2008/98/ЄС), акцент зроблено на:

- ієрархії поводження з відходами;
- розширеній відповідальності виробника (Extended Producer Responsibility);
- плануванні управління відходами;
- створенні інформаційних систем.

Однак, попри значний прогрес, закон не формує завершену систему економічного стимулювання, оскільки: не встановлює чітких механізмів податкового стимулювання циркулярних моделей; не визначає інструменти фінансової підтримки підприємств (наприклад, «зелені» субсидії чи компенсаційні механізми); не інтегрує ринок вторинних ресурсів як повноцінний економічний сегмент із гарантованим попитом.

Підприємство в більшості випадків не отримувало достатньої фінансової вигоди від переходу до циклічних моделей, а місцеві органи влади не мали інструментів, які дозволили б перетворити управління ресурсами на елемент територіального розвитку. У результаті циркулярність залишається або сферою проектних ініціатив, або темою окремих донорських програм. Війна лише загострила цей розрив: бізнес зосередився на виживанні, громади – на критичній інфраструктурі, а питання повторного використання ресурсів часто відкладається як другорядне. Але саме тут і виникає суперечність: чим більш дефіцитними стають ресурси, тим дорожче ігнорувати циркулярні підходи.

В табл. 1 представлено ключові бар'єри розвитку циркулярної економіки в умовах повоєнного відновлення України.

Таблиця 1

Ключові бар'єри розвитку циркулярної економіки в умовах повоєнного відновлення України

Група бар'єрів	Практичний прояв	Наслідок для відновлення
Інституційні	фрагментарність регулювання, слабка координація між екологічною та відбудовчою політикою	циркулярні рішення не інтегруються в програми реконструкції
Економічні	відсутність податкових, тарифних і закупівельних стимулів	бізнес обирає лінійні, швидші, але ресурсомісткі моделі
Інфраструктурні	дефіцит потужностей сортування, переробки, логістики вторинних матеріалів	руйнування не перетворюються на ресурс для відновлення
Інформаційні	слабкий облік матеріальних потоків, нестача цифрового моніторингу	складно оцінити ефект і масштабувати практики
Територіальні	різна спроможність громад та регіональна нерівномірність відбудови	циркулярна політика впроваджується точково, без системності

Джерело: розроблено на основі аналізу джерел [3–7; 12]

Тож в цьому контексті доречно розкрити, що бар'єри є не лише нормативними, а й структурними. Українська модель виробництва в низці секторів історично спирається на дешевші первинні ресурси, ніж у багатьох країнах ЄС, отже, бізнес не має настільки сильного цінового стимулу до замкнених циклів [12]. Крім того, слабкість інфраструктури сортування, переробки і повторного використання матеріалів означає, що навіть за наявності екологічної мотивації підприємство часто не має з ким вступити в повноцінний циркулярний ланцюг. Повоєнне відновлення ризикує поглибити цю проблему, якщо великі обсяги будівельного сміття, демонтованих матеріалів, металу, скла, бетону і деревини будуть виводитися з економічного обігу без створення організованих каналів їх оцінки, сортування, переробки й повторного використання. Тут також доречно наголосити, що для України особливо критичною є відсутність стику між політикою управління відходами і політикою відбудови. Якщо ці дві сфери існують паралельно, країна втрачає можливість перетворити руйнування на джерело вторинних матеріалів та індустріального оновлення.

Розв'язання другого завдання дослідження доцільно присвятити власне механізмам стимулювання, але не у формі переліку, а як розгортання логіки: які саме інструменти можуть змінити економічну поведінку учасників відбудови. Тут, на наш погляд, найкраще працює поділ на регуляторно-економічний каркас, закупівельні механізми, інвестиційні інструменти та локальні стимули для громад і бізнесу (рис. 1).

Подібний підхід узгоджується з висновками Р. Набока, який розглядав державне регулювання циркулярної економіки як поєднання нормативно-правових, економічних та організаційних інструментів [1], а також із позицією К. Нестерової, І. Куровської і Р. Гришової, які підкреслювали, що розвиток циркулярної економіки стримується не відсутністю окремих рішень, а нестачею цілісної системи організаційно-економічної підтримки [2].

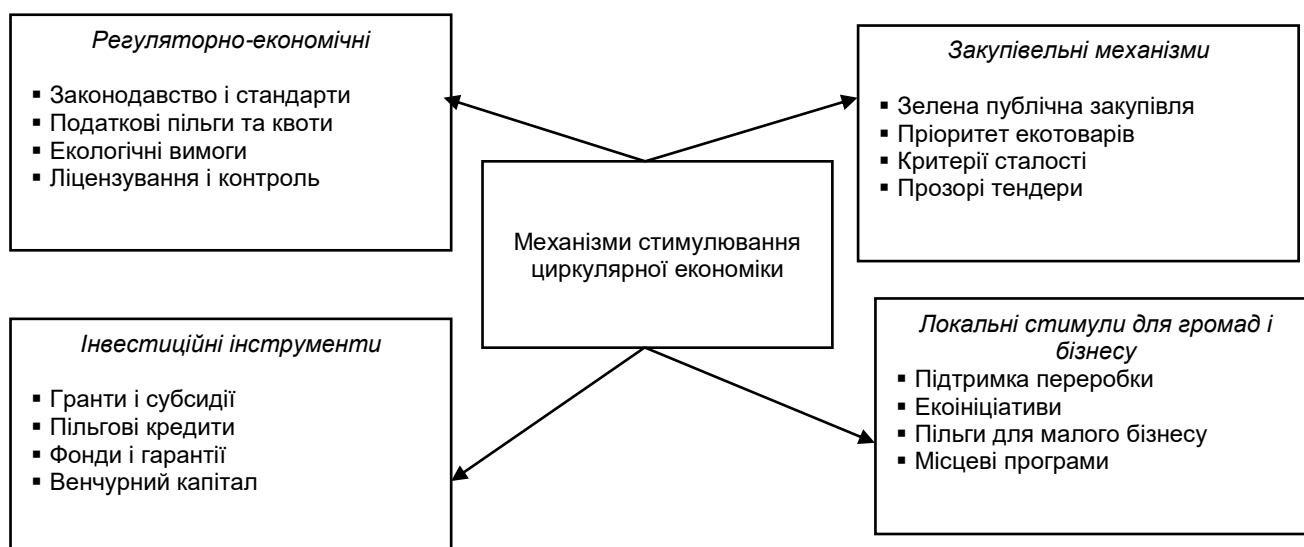

Рис. 1. Механізми стимулювання циркулярної економіки в умовах повоєнного відновлення України

Джерело: систематизовано автором на основі аналізу [1–6]

Виокремлення *регуляторно-економічного каркаса* є виправданим тому, що без інституційно закріплених правил, стандартів і фінансових обмежувачів циркулярні моделі залишаються факультативними для бізнесу. На цьому наголошують також Е. Щепанський і В. Копанчук, які пов'язують результативність державного регулювання у сфері управління відходами з наявністю інституційно-концептуального механізму, а не сукупності розрізаних рішень [3]. Слід наголосити, що для українських підприємств у повоєнний період ключовим обмеженням є не відсутність розуміння, а нестача капіталу для переходу. Отже, податкові пільги, пільгове кредитування, компенсація частини капітальних витрат, гранти на модернізацію, страхування інвестицій у ресурсоефективні технології – це не допоміжні, а базові елементи циркулярної політики. Причому доцільно підкреслити, що стимулювати потрібно не взагалі «екологічні» проекти, а ті, що створюють вимірюваний циркулярний ефект: зменшення первинного матеріального споживання, підвищення частки повторного використання, перехід на сервісні моделі, розбудову інфраструктури сортування й переробки.

Закупівельні механізми доцільно виділяти окремо, оскільки в умовах повоєнного відновлення саме система публічних закупівель може формувати первинний попит на циркулярні товари, матеріали й послуги, фактично перетворюючи бюджетні видатки на інструмент ринкового стимулювання. Інвестиційні інструменти, своєю чергою, мають самостійне значення, оскільки перехід до циркулярних моделей зазвичай потребує додаткових стартових вкладень, а, як показує О. Карась, інноваційні бізнес-моделі циркулярної економіки супроводжуються не лише потенціалом зростання, а й підвищеними ризиками, що знижує інвестиційну готовність суб'єктів без спеціальних компенсаторів [6]. Тут також варто розгорнути думку про «циркулярні публічні закупівлі» як один із найпрактичніших інструментів. Якщо проекти відбудови фінансуються державою, громадами чи донорами, то саме замовник має формувати попит на повторно використані матеріали, модульні конструкції, ремонтпридатні рішення, низьковуглецеві та ресурсоефективні товари [15]. Без цього пропозиція з боку бізнесу розвиватиметься повільно, бо ринок не матиме гарантії збуту. Також важливо показати, що «зелена» закупівля без кількісних критеріїв не працює: потрібні конкретні вимоги до вмісту вторинної сировини, тривалості життєвого циклу, придатності до ремонту, можливості повторного використання або демонтажу без втрати цінності матеріалу.

Локальні стимули для громад і бізнесу доцільно виокремлювати тому, що циркулярна економіка реалізується не лише через центральну політику, а через конкретні територіальні практики: управління потоками відходів, локальні програми переробки, партнерства між органами місцевого самоврядування і підприємствами, підтримку малих ініціатив повторного використання ресурсів. Така логіка узгоджується з висновками В. Кузьоми щодо необхідності державного регулювання впровадження моделей циркулярної економіки саме на мікрорівні [4], а також із підходом І. Кондратюка, О. Курденка та Р. Стрільця, які розглядали циркулярну економіку як основу сталого розвитку підприємницького середовища [5].

Отже, наведений поділ не є формальним, а відображає реальну багаторівневу архітектуру стимулювання циркулярної економіки, у межах якої різні інструменти впливають на різні групи учасників і виконують відмінні функції в системі повоєнного відновлення.

Розв'язання третього завдання спрямоване на висвітлення ключових інструментів впровадження механізмів стимулювання циркулярної економіки в умовах повоєнного відновлення України.

Держава має формувати правила гри, створювати стимули і прив'язувати вимоги циркулярності до фінансування. Регіони і громади повинні виступати організаторами локальних ресурсних циклів: складання карт матеріальних потоків, визначати майданчики сортування, інтегрувати циркулярні критерії в містобудівну документацію, закупівлі і програми відновлення. Бізнес, своєю чергою, є не просто виконавцем вимог, а джерелом нових моделей: ремонтних сервісів, платформ повторного використання, локальних переробних рішень, промислової кооперації.

У цьому контексті варто запропонувати конкретну матрицю впровадження. Наприклад, показати, що на державному рівні ключовими інструментами є стандарти і фінансові стимули; на рівні громади – інвентаризація потоків, циркулярні закупівлі і територіальна координація; на рівні підприємства – бізнес-моделі ресурсної замкненості, аудит матеріальних потоків, укладання угод із локальними партнерами (табл. 2).

Таблиця 2

Ключові інструменти впровадження механізмів стимулювання циркулярної економіки в умовах повоєнного відновлення України

Ключові інструменти	Зміст механізму впровадження	Основні суб'єкти реалізації	Практичний ефект у контексті повоєнного відновлення
1	2	3	4
<i>Державний рівень:</i>			
Нормативно-правові стандарти циркулярності	Формування обов'язкових вимог до повторного використання матеріалів, переробки, екодизайну, управління будівельними відходами, ресурсоефективності у відбудовчих проєктах	Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, профільні міністерства	Зниження частки лінійних рішень у проєктах реконструкції, уніфікація підходів до ресурсного використання
Фінансові стимули	Запровадження податкових пільг, грантових програм, часткової компенсації інвестицій, пільгового кредитування для підприємств, що впроваджують циркулярні рішення	Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерство фінансів України, державні банки, міжнародні партнери	Зменшення фінансового бар'єру для модернізації виробництва і запуску переробних потужностей
Циркулярні критерії у програмах відбудови	Включення вимог щодо частки вторинних матеріалів, придатності до ремонту, тривалості життєвого циклу об'єктів у державні програми реконструкції	Кабінет Міністрів України, Агентство відновлення, донорські структури	Формування стабільного попиту на ресурсоефективні рішення
Система моніторингу матеріальних потоків	Створення національної цифрової системи обліку відходів руйнування, вторинних ресурсів, потоків переробки та повторного використання	Міндовкілля, Мінцифри, Держстат, профільні агентства	Підвищення прозорості, контрольованості і керованості циркулярної політики
<i>Рівень громади:</i>			
Інвентаризація ресурсних потоків	Облік обсягів відходів руйнування, вторинної сировини, будівельних матеріалів, локальних джерел повторного використання	Органи місцевого самоврядування, комунальні підприємства, місцеві адміністрації	Можливість спрямувати матеріали руйнування не на захоронення, а в повторний господарський обіг
Циркулярні публічні закупівлі	Включення до тендерної документації вимог щодо використання вторинних матеріалів, енергоефективних рішень, ремонтпридатності та мінімізації відходів	Органи місцевого самоврядування, уповноважені замовники, комунальні установи	Активізація місцевого бізнесу, який працює у сфері ремонту, переробки, ресурсного відновлення
Територіальна координація	Створення локальних платформ співпраці між владою, бізнесом, комунальними підприємствами, підрядниками відбудови, переробниками	Місцеві ради, виконавчі органи, регіональні агенції розвитку	Формування локальних ланцюгів доданої вартості в межах громади або регіону

продовження табл. 2

1	2	3	4
Підтримка муніципальної інфраструктури переробки	Створення або модернізація майданчиків сортування, логістики, тимчасового зберігання і первинної обробки вторинних ресурсів	Органи місцевого самоврядування, комунальні підприємства, приватні оператори	Зменшення навантаження на полігони, скорочення логістичних витрат, пришвидшення повторного використання
<i>Рівень підприємства</i>			
Бізнес-моделі ресурсної замкненості	Перехід від одноразового використання ресурсів до моделей повторного використання, ремонту, відновлення, сервісного обслуговування, внутрішньої переробки	Підприємства виробничого, будівельного, логістичного, сервісного секторів	Скорочення собівартості, підвищення стійкості до дефіциту сировини та логістичних збоїв
Аудит матеріальних потоків	Аналіз джерел утворення відходів, повторних втрат, невикористаних залишків, можливостей заміщення первинної сировини вторинною	Менеджмент підприємства, екологічні та виробничі служби, зовнішні консультанти	Перехід від декларацій до вимірюваного управління ресурсами
Укладання угод із локальними партнерами	Формування партнерств з переробниками, ремонтними компаніями, постачальниками вторинної сировини, громадами та іншими підприємствами	Керівництво підприємств, бізнес-асоціації, локальні оператори ринку	Зниження витрат на утилізацію та створення нових каналів доходу
Інвестиції у циркулярні технології	Впровадження обладнання для сортування, переробки, повторного використання, ремонту, енергоощадних і цифрових рішень для контролю ресурсів	Власники бізнесу, інвестори, банки, донорські програми	Підвищення конкурентоспроможності підприємств у новій економіці відбудови

Джерело: систематизовано автором на основі аналізу [3; 4; 14; 15]

Окремо доцільно підкреслити секторну специфіку. У будівництві основний резерв циркуляризації пов'язаний з повторним використанням матеріалів, модульністю та проектуванням для демонтажу; у промисловості – з побічними продуктами, енергоефективністю, індустріальним симбіозом; в агропродовольчому секторі – з біовідходами, упаковкою, локальними циклами переробки; у комунальній сфері – з управлінням відходами, водою, енергією та ремонтом інфраструктури. Цей підхід дозволяє уникнути загальників і показує, що механізми стимулювання мають бути різними залежно від типу діяльності.

Отже, для України циркулярна економіка може стати не лише екологічною, а і безпеково-економічною стратегією. Чим вищий рівень повторного використання матеріалів, локальної переробки, ремонтпридатності та внутрішньої кооперації, тим нижча залежність від зовнішніх поставок і тим стійкіша економіка в умовах тривалих шоків. Саме тому механізми стимулювання циркулярності слід інтегрувати в державну політику не як вузький природоохоронний напрям, а як елемент промислової, інвестиційної, регіональної та відновлювальної політики.

Висновки з проведеного дослідження. За результатами розв'язання першого завдання встановлено, що головними обмеженнями розвитку циркулярної економіки в Україні у 2020–2025 рр. були не лише нормативні прогалини, а насамперед відсутність цілісної системи економічних стимулів, слабка інтеграція екологічної політики з політикою відбудови, дефіцит інфраструктури переробки та низька спроможність територіального управління матеріальними потоками. В умовах повоєнного відновлення ці чинники набули системного значення, оскільки масштаб руйнувань, ресурсні обмеження та потреба у швидкій реконструкції різко підвищили ціну лінійної моделі господарювання.

У межах другого завдання обґрунтовано, що найбільш дієвими механізмами стимулювання циркулярної економіки для України є циркулярні публічні закупівлі, фінансові й податкові стимули для бізнесу, цифровий облік матеріальних потоків, підтримка інфраструктури повторного використання і переробки, а також прив'язка міжнародного й державного фінансування відбудови до ресурсоефективних критеріїв. Практична цінність цих механізмів полягає в тому, що вони змінюють мотивацію основних учасників відновлення не через декларації, а через економічну доцільність.

У процесі розв'язання третього завдання запропоновано прикладний підхід до реалізації циркулярних механізмів на трьох рівнях: державному, місцевому і підприємницькому. Доведено, що результативність стимулювання залежить від інституційної узгодженості цих рівнів: держава формує регуляторні рамки і стимули, громади організують локальні цикли ресурсного використання, а бізнес трансформує виробничі та сервісні моделі. Це дає підстави розглядати циркулярну економіку не як додатковий екологічний компонент повоєнної політики, а як один із базових механізмів економічно ефективного, ресурсно ощадного та більш стійкого відновлення України.

Література

1. Набок Р. Ю. Механізми державного регулювання формування та розвитку циркулярної економіки : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Харків : Національний університет цивільного захисту України, 2021. 22 с.
2. Нестерова К. С., Куровська І. А., Гришова Р. В. Проблеми та інструменти державної організаційно-економічної підтримки розвитку циркулярної економіки. *Проблеми економічної теорії*. 2021. № 5. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202105057>.
3. Щепанський Е. В., Копанчук В. О. Інституційно-концептуальні механізми забезпечення державного регулювання у сфері управління відходами. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія «Державне управління»*. 2025. Випуск 1(22). DOI: <https://doi.org/10.52363/2414-58>.
4. Кузьома В. Теоретико-методичне забезпечення державного регулювання впровадження моделей циркулярної економіки на мікрорівні. *Економіка та суспільство*. 2024. Випуск № 66. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-25>.
5. Кондратюк І. В., Курденко О. В., Стрілець Р. О. Циркулярна економіка як основа сталого розвитку підприємницького середовища. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2025. № 25. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18060130>.
6. Карась О. Інвестиційна привабливість і ризики впровадження інноваційних бізнес-моделей циркулярної економіки. *Соціально-економічні відносини в цифровому суспільстві*. 2025. Т. 4. № 58. С. 20-33. DOI: <https://doi.org/10.55643/ser.4.58.2025.634>.
7. Савченко В., Кононенко Л., Карнаушенко А. Циркулярна економіка в умовах формування суспільства 5.0. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2023. № 16. С. 166-174. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.16.22>.
8. Rasheed M. Q., Zhao Y. Exploring the impact of technology related to artificial intelligence, circular economy, and energy intensity on Sustainable Development Goal 13. *Sustainable Development*. 2025. Vol. 34. Iss. 1. DOI: <https://doi.org/10.1002/sd.70274>.
9. Mansour F. R., Emara S., Bedair A., Hamed M. Integration of 10R principles into CIRCLE as an innovative tool for assessing circular economy. *RSC Sustainability*. 2026. Vol. 4. P. 417-427. DOI: <https://doi.org/10.1039/D5SU00806A>.
10. Nuur C., Karabag S. F., Feldmann A. Circular economy in the extractive frontier: tensions and pathways for transformative change in mining. *The Extractive Industries and Society*. 2026. Vol. 25. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.exis.2025.101764>.
11. Нагара М. Б. Екосистема і циркулярна економіка: іманентний взаємозв'язок. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 22. С. 37-38. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.22.37>.
12. Нагара М. Рушійні сили циркулярної трансформації: досвід країн Європейського Союзу. *Підприємництво та інновації*. 2024. № 32. С. 227-232. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/32.35>.
13. Про відходи : Закон України від 05.03.1998 № 187/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 13.02.2026).
14. Про управління відходами : Закон України від 20.06.2022 № 2320-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text> (дата звернення: 13.02.2026).
15. Малолітнева В. Циркулярні публічні закупівлі як засіб досягнення цілей сталого розвитку. *Economics and Law*. 2024. Т. 53. № 2. С. 84-94. DOI: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2019.02.084>.

References

1. Nabok, R. (2021), "Mechanisms of state regulation of formation and development of circular economy", Thesis Diss. Cand. Sc. (Publ. adm.), 25.00.02, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv, Ukraine, 22 p.
2. Nesterova, K.S., Kurovska, I.A. and Hryshova, R.V. (2021), "Problems and instruments of state organizational and economic support for circular economy development", *Problemy ekonomichnoi teorii*, no. 5, DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202105057>.
3. Shchepanskyi, E.V. and Kopanchuk, V.O. (2025), "Institutional and conceptual mechanisms of state regulation in the field of waste management", *Visnyk Natsionalnoho universytetu tsyvilnoho zakhystu Ukrainy. Seriya "Derzhavne upravlinnia"*, Issue 1(22), DOI: <https://doi.org/10.52363/2414-58>.
4. Kuzoma, V. (2024), "Theoretical and methodological support of state regulation of circular economy models implementation at the micro level", *Ekonomika ta suspilstvo*, Issue no. 66, DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-25>.
5. Kondratiuk, I.V., Kurdenko, O.V. and Strilets, R.O. (2025), "Circular economy as a basis for sustainable development of entrepreneurial environment", *Zdobutky ekonomiky: perspektyvy ta innovatsii*, no. 25, DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18060130>.

6. Karas, O. (2025), "Investment attractiveness and risks of implementing innovative circular economy business models", *Socio-Economic Relations in the Digital Society*, Vol. 4, no. 58, pp. 20-33, DOI: <https://doi.org/10.55643/ser.4.58.2025.634>.
7. Savchenko, V., Kononenko, L. and Karnaushenko, A. (2023), "Circular economy in the conditions of Society 5.0 formation", *Tavriyskiy naukovyi visnyk. Seriya: Ekonomika*, no. 16, pp. 166-174, DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.16.22>.
8. Rasheed, M.Q. and Zhao, Y. (2025), "Exploring the impact of technology related to artificial intelligence, circular economy, and energy intensity on Sustainable Development Goal 13", *Sustainable Development*, Vol. 34, Iss. 1, DOI: <https://doi.org/10.1002/sd.70274>.
9. Mansour, F.R., Emara, S., Bedair, A. and Hamed, M. (2026), "Integration of 10R principles into CIRCLE as an innovative tool for assessing circular economy", *RSC Sustainability*, Vol. 4, pp. 417-427, DOI: <https://doi.org/10.1039/D5SU00806A>.
10. Nuur, C., Karabag, S.F. and Feldmann, A. (2026), "Circular economy in the extractive frontier: tensions and pathways for transformative change in mining", *The Extractive Industries and Society*, Vol. 25, DOI: <https://doi.org/10.1016/j.exis.2025.101764>.
11. Nahara, M.B. (2021), "Ecosystem and circular economy: immanent interconnection", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 22, pp. 37-38, DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.22.37>.
12. Nahara, M. (2024), "Driving forces of circular transformation: experience of European Union countries", *Pidpriemnytstvo ta innovatsii*, no. 32, pp. 227-232, DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/32.35>.
13. Verkhovna Rada of Ukraine (1998), Law of Ukraine "On Waste" dated 05.03.1998 no. 187/98-BP, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80#Text> (access date February 13, 2026).
14. Verkhovna Rada of Ukraine (2022), Law of Ukraine "On Waste Management" dated 20.06.2022 no. 2320-IX, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text> (access date February 13, 2026).
15. Malolitneva, V. (2024), "Circular public procurement as a tool for achieving sustainable development goals", *Economics and Law*, Vol. 53, no. 2, pp. 84-94, DOI: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2019.02.084>.

Ядчишин О.В.

МЕХАНІЗМИ СТИМУЛЮВАННЯ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Мета. Обґрунтування механізмів стимулювання циркулярної економіки в умовах повоєнного відновлення України, визначення їх багаторівневої архітектури та пропонування прикладного підходу до впровадження циркулярних рішень на державному рівні, рівні територіальних громад і рівні підприємств.

Методика дослідження. Використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема: методи аналізу і синтезу – для узагальнення сучасних наукових підходів до розуміння циркулярної економіки і механізмів її стимулювання; систематизацію – для структурування механізмів стимулювання за рівнями реалізації і функціональним призначенням; логіко-структурний метод – для побудови таблиці впровадження циркулярних рішень у системі повоєнного відновлення; аналітичне узагальнення – для формування практичних висновків щодо адаптації відповідних механізмів до українських умов.

Результати дослідження. Встановлено, що в умовах повоєнного відновлення циркулярна економіка має розглядатися не як вузькоекологічна концепція, а як прикладний механізм ресурсозбереження, зниження матеріаломісткості відбудови і підвищення економічної стійкості територій. Виявлено, що ключовими бар'єрами її розвитку в Україні залишаються фрагментарність інституційного регулювання, слабкість економічних стимулів, нерозвиненість інфраструктури переробки, недостатня інтеграція циркулярних вимог у програми відновлення і нерівномірна спроможність територіальних громад до управління локальними ресурсними потоками. Обґрунтовано доцільність поділу механізмів стимулювання на чотири взаємопов'язані блоки: регуляторно-економічний каркас, закупівельні механізми, інвестиційні інструменти та локальні стимули для громад і бізнесу. Запропоновано таблицю впровадження механізмів стимулювання циркулярної економіки, у межах якої на державному рівні пріоритетними визначено стандартизацію і фінансові стимули, на рівні громади – інвентаризацію ресурсних потоків, циркулярні закупівлі й територіальну координацію, а на рівні підприємства – бізнес-моделі ресурсної замкненості, аудит матеріальних потоків і партнерства з локальними учасниками ринку. Доведено, що лише узгоджене функціонування цих рівнів створює передумови для переходу від фрагментарних екологічних практик до системної моделі циркулярного відновлення.

Наукова новизна результатів дослідження. Набув подальшого розвитку підхід до обґрунтування механізмів стимулювання циркулярної економіки в умовах повоєнного відновлення через поєднання інституційного, територіального і підприємницького рівнів реалізації. На відміну від

наявних підходів, запропонований підхід пов'язує інструменти державної політики, управлінські дії територіальних громад та господарські рішення підприємств у межах єдиної логіки відбудови.

Практична значущість результатів дослідження. Запропоновані положення можуть бути використані при розробленні державних і регіональних програм повоєнного відновлення, формуванні політики підтримки ресурсоефективного виробництва, удосконаленні системи публічних закупівель, плануванні місцевої інфраструктури переробки і повторного використання матеріалів, а також у діяльності підприємств, що інтегрують циркулярні моделі у власні бізнес-процеси.

Ключові слова: державне регулювання, територіальні громади, циркулярні закупівлі, повторне використання, переробка, сталий розвиток, локальні ресурсні потоки, інституційне забезпечення.

Yadchyshyn O.V.

MECHANISMS FOR STIMULATING THE CIRCULAR ECONOMY IN THE CONDITIONS OF POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE

Purpose. The aim of the article is to substantiate the mechanisms for stimulating the circular economy in the conditions of post-war reconstruction of Ukraine, to define their multi-level architecture, and to propose an applied approach to the implementation of circular solutions at the state level, the level of territorial communities, and the level of enterprises.

Methodology of research. A set of general scientific and special methods was used, in particular: methods of analysis and synthesis – to generalize modern scientific approaches to understanding the circular economy and mechanisms for its stimulation; systematization – to structure stimulation mechanisms by levels of implementation and functional purpose; logical and structural method – to build a table for the implementation of circular solutions in the post-war reconstruction system; analytical generalization – to form practical conclusions on the adaptation of relevant mechanisms to Ukrainian conditions.

Findings. The article establishes that in the conditions of post-war reconstruction, the circular economy should be considered not as a narrowly ecological concept, but as an applied mechanism for resource conservation, reducing the material intensity of reconstruction and increasing the economic sustainability of territories. It was found that the key barriers to its development in Ukraine remain the fragmentation of institutional regulation, weak economic incentives, underdevelopment of the recycling infrastructure, insufficient integration of circular requirements into recovery programs, and uneven capacity of territorial communities to manage local resource flows. The feasibility of dividing incentive mechanisms into four interconnected blocks is substantiated: regulatory and economic framework, procurement mechanisms, investment instruments, and local incentives for communities and business. A table for implementing circular economy incentive mechanisms is proposed, within which standardization and financial incentives are prioritized at the state level, inventory of resource flows, circular procurement, and territorial coordination at the community level, and resource-locked business models, material flow audits, and partnerships with local market participants are prioritized at the enterprise level. It is proven that only the coordinated functioning of these levels creates the prerequisites for the transition from fragmented environmental practices to a systemic model of circular recovery.

Originality. The approach to substantiating mechanisms for stimulating the circular economy in the conditions of post-war recovery through a combination of institutional, territorial and entrepreneurial levels of implementation has been further developed. Unlike existing approaches, the proposed approach connects state policy instruments, administrative actions of territorial communities and business decisions of enterprises within a single logic of reconstruction.

Practical value. The proposed provisions can be used in the development of state and regional programs for post-war recovery, the formation of a policy to support resource-efficient production, the improvement of the public procurement system, the planning of local infrastructure for processing and reuse of materials, as well as in the activities of enterprises that integrate circular models into their own business processes.

Key words: state regulation, territorial communities, circular procurement, reuse, recycling, sustainable development, local resource flows, institutional support.

Дата надходження рукопису: 26.03.2026

Дата прийняття рукопису до друку: 29.04.2026

Дата публікації: 18.05.2026